

دکتر محمودرضا خاوری

© محمودرضا خاوری، از مدیران باسابقه بانکی کشور و مدیر عامل بانک ملی ایران، در یادداشت کوتاهی مسیر پیش روی بانکداری ایران را برای تحقق بیشتر بانکداری اسلامی تحلیل کرده است.

تحولات پیش روی نظام بانکداری کشور، پیش به سوی بانکداری اسلامی

• محدودیت‌های چالش‌برانگیز قوانین و مقررات تأثیرگذار بر بانکها

چالش‌های امور نظارتی بر بانکها

بدون شک هر یک از این سرفصل‌ها در درون خود موارد و مصادیق فراوانی را برای طرح و بررسی دارند که تبیین هر کدام به تحقیقات و مجال بیشتری نیازمند است. اما آنچه از مطالعه روند تدوین طرح تحول نظام بانکی کشور بر می‌آید این است که تدوین‌کنندگان سعی کرده‌اند بخش عمده‌ای از این دغدغه‌ها و نارسایی‌ها را در قالب طرحی جامع احصاء و چاره‌اندیشی کنند.

مجموعه نقد و اصلاحیه‌های وارد به عملیات بانکی بدون ربا که اعمال آن‌ها ضامن سلامت و پویایی نظام بانکی و متضمن پیشرفت و توسعه بخش واقعی اقتصاد کشور خواهد بود، نقش بی‌بدیل

نظام بانکی صورت پذیرد؛ مقوله‌ای که طرح تحول نظام بانکی به دنبال آن است.

دسته‌بندی نارسایی‌های نظام بانکی

از این رو شاید پیش از پرداختن به باید‌ها لازم باشد به آنچه هست نگاهی آسیب‌شناسانه داشته باشیم؛ به نظر می‌رسد نارسایی‌های نظام بانکی کشور را بتوان در موارد زیر دسته بندی و خلاصه کرد:

- عدم تطبیق قوانین پولی و بانکی کشور با شرایط روز
- عدم همسویی قانون مدنی و تجارت با الزامات و توسعه نهادهای جدید و بین المللی
- ناهماهنگی میان نظام بانکی و نظام حقوقی
- فاصله رویکرد فقهی از رویه‌های بانکداری
- عدم تبیین تفاوت‌های اساسی نظام بانکداری اسلامی و نظام بانکداری بدون ربا
- نارسایی‌های ساختاری و مدیریتی بانکها

صنعت بانکداری کشور از صناعی است که می‌تواند با به کارگیری همت و خرد جمعی سیاستگذاران، فعالان و دست‌اندرکاران پولی و مالی در این رابطه و با بررسی چالش‌های موجود در خصوص فراهم کردن بسترهای مناسب اجرای کامل بانکداری اسلامی و ارایه راهکارهای مناسب با استفاده از نقاط قوت قوانین موجود و با پویا کردن آن‌ها و ارایه ابزارهای پولی و متنوع و بدیع و ایجاد نهادهای جدید، زمینه مشارکت عمومی را در شکوفایی اقتصاد کشور به ارمغان آورد.

در ایران اسلامی تجربه سه دهه اجرای نظام بانکداری بدون ربا نشانگر آنست که اجرای موفق قانون صرفاً مرتبط به متن آن نمی‌باشد بلکه لازم است اجرای قانون با همراهی و هماهنگی سایر نظام‌های ذیربط اعم از نظام‌های حقوقی، فقهی، نظارت و بازرسی و همچنین تنظیم رابطه دولت و

با توجه به مشکلات و

تنگناهای نظام بانکی و

بر مبنای دو اصل حذف

ربا از عملیات بانکی و

ایجاد رقابت به منظور

واقعی کردن عملیات

بانکی، طرح تحول نظام

بانکی با تأکید بر تفکیک

حساب‌ها به عنوان

جایگزین طرح تفکیک

بانکها در حال پیگیری

است.

تجربه سه دهه اجرای
نظام بانکداری بدون
ربا در ایران نشانگر آن
است که اجرای موفق
قانون صرفاً مرتبط به
متن آن نمی‌باشد بلکه
لازم است اجرای قانون
با همراهی و هماهنگی
سایر نظام‌های ذیربط
اعم از نظام‌های حقوقی،
فقهی، نظارت و بازرسی
و همچنین تنظیم رابطه
دولت و نظام بانکی
صورت پذیرد.

و به همین خاطر است که نظریه‌پردازان بانکداری اسلامی همواره با گسترش بازار پول در اقتصاد اسلامی مخالفت کرده‌اند. از این رو باید همواره متوجه بود که جوهره بانکداری اسلامی بر مبنای بخش واقعی اقتصاد تعریف شده است.

تفکیک حساب‌های بانکی

با توجه به مشکلات و تنگنای نظام بانکی و بر مبنای دو اصل حذف ربا از عملیات بانکی و ایجاد رقابت به منظور واقعی کردن عملیات بانکی، طرح تحول نظام بانکی با تأکید بر تفکیک حساب‌ها به عنوان جایگزین طرح تفکیک بانک‌ها پیشنهاد می‌شود.

در این طرح به جای یک کاسه کردن حساب‌ها، حساب‌های هر بانک بر اساس انواع محصولات آن بانک تنظیم می‌شود و نرخ‌های سود بانکی عملاً از بخش واقعی اقتصاد تبعیت می‌کند از این رو امکان ردیابی عملکرد سپرده‌ها و بررسی میزان ارزش افزوده متعلق به هر یک وجود خواهد داشت.

بر این اساس در طرح تحول ساختاری بانک‌ها متناسب با طرح تفکیک حساب‌های بانکی، موارد زیر تعریف می‌شوند:

- بانکداری عام المنفعه یا قرض الحسنه ای
- بانکداری خرد با محوریت تقویت تعاونی‌ها
- بانکداری تجاری با محوریت تأمین سرمایه در گردش واحدهای اقتصادی
- بانکداری تخصصی متناسب با بخش‌های اقتصادی
- بانکداری توسعه‌ای
- بانکداری جامع

برقراری و تعریف روابط اقتصادی مبتنی بر عدالت از مهم‌ترین ویژگی‌های نظام بانکداری اسلامی است. در این نظام اصولی مانند حرمت اکل مال بالباطل، ثبات مالکیت، ممنوعیت غرر، ممنوعیت ربا و حاکمیت سوده‌های عادلانه از محورهای غیر قابل چشم پوشی است.

بنابراین نظام، تصرف در اموال و دارایی‌ها از سوی بانک نمی‌تواند با فلسفه کلی سیستم اقتصاد اسلامی در تعارض باشد. همانگونه که اصولی از قبیل حرمت اسراف، لزوم تداول ثروت در میان احاد جامعه هم همواره مورد تأکید قرار دارد.

ضرورت تبعیت بخش اسمی از بخش حقیقی اقتصاد

بنا بر نگاه بانکداری اسلامی، عملیات بانکی باید تسهیل‌کننده معاملات در بخش واقعی اقتصاد باشد

بانک‌ها را بیش از پیش در صحنه اقتصادی ظاهر خواهد ساخت. از این رو به نظر می‌رسد توجه بیش از پیش به موارد زیر می‌تواند به غنا و موفقیت هر چه بیشتر طرح تحول نظام بانکی و تحقق هدف اصلی آن که اجرای کامل بانکداری اسلامی است کمک شایان کند.

ارایه تعریف دقیقی از نظام بانکداری اسلامی

همانگونه که از نام این نظام پیداست، بانکداری زمانی متّصف به صفت اسلامی خواهد بود که مبتنی بر شریعت اسلام باشد. ارکان این نظام از متون و مستندات اسلامی استخراج می‌شوند گرچه باید توجه داشت که صرف تهیه و تنظیم این ارکان لزوماً ساختار و چارچوب منسجمی را نتیجه نداده و اثبات سازگاری آن ضروری است.